

МИРКО ДЕМИЋ

Уредништво Летописа: *Како бисте у њојичком смислу описали актуелни тренутак савремене српске прозе? Шта је наследило њојички модернизам осамдесетих и деведесетих година њојичког века?*

Мирко Демић: Савремену српску прозу у највећем делу видим као отворено намигивање просечном читаоцу, што неизбежно наводи на, углавном, неинвентивно кокетирање са жанровском књижевношћу.

Добар део савремене српске прозе доказује постојање вампирских аберација, пошто многи од нас цеде суву дреновину из дела и биографија наших славних претходника, користе привилегију накнадне памети и задовољавају настрану потребу да се њушка по туђем прљавом вешу, распевавајући њихове узгредне поступке и мисли.

Једну грану српске прозе могли бисмо назвати – комеморативном и педагошком, пошто обележава „округле” годишњице историјских догађаја, као и годишњице рођења или смрти писаца, научника, владара, ратника.

Покушали су да нас увере како постмодернизам наслеђује нешто што ће се звати – неореализам, али никако да то дочекамо. Оно што смо знали јесте да ће постмодернизам произвести природну реакцију, као што је и он био реакција на претходне прозне праксе. Промене се дешавају, али не спектакуларно како смо, наивно, очекивали.

Савремена српска проза се разлила у безброј рукаваца и сваки од тих рукаваца је постао самодовољан, изграђујући сопствену „логику” (издаваче, књижарску мрежу, критичаре, медије, округле столове, фестивале...), а није искључено да иза неких од „рукаваца” стоје поједине идеолошке, што ће рећи – политичке и парapolитичке „структуре”.

Срећом, у свим временима постоји „неувезана” усамљеничка струја наше прозе која, уз све ризике, стоји на осами, пипа у мраку, просејава муљ, не би ли набасала на какав драгоцен грумен, пишући прозу која се не уклапа у трендове и укусе дана, не улагујући се све мањем броју слависта, поводљивим преводиоцима и дежурним делиоцима књижевних одличја који, као лутајући циркус, иду од жирија до жирија, од града од града, делећи сертификате књижевним бесмртницима.

Све чеџће се догађа да романописци пишу сценарије за филмове и серије, а да драматурзи добијају књижевне награде. Веза између књижевности и филмске уметности постоје све чвршћа. Како ће се то одразити на саму књижевност?

Ту појаву видим као очајничке покушаје да литература тих писаца буде видљивија, као и свесну или несвесну тежњу да књижевност коју стварају преживи на инфузијама других уметности, других медија. Ако ништа друго, тај ангажман свакако доноси више новца. Можда у почетку и мисле да ће визуелним уметностима подметнути „кукавичје јаје”, али се на крају баладе увек испостави како се књижевност прилагодила филмским или телевизијским законитостима и, у крајњој инстанци, изневерила своју природу, да не кажем – изгубила душу, свесно заборављајући оно Набоковљево подсећање да је књижевност „догађај у језику”.

Данас, више него икад, треба послушати онај Десничин захтев да, по аналогiji с ликовним уметностима, треба повући разделницу између примењене и обичне књижевности. Тако бисмо, можда, лакше правили разлику између рото-романа и књижевности, новинских киоска и књижара, између новинара, драматурга, сценариста и писаца.

Српир је у прошлом веку поставио питање за кога се пишу књижевност. Да ли можете да оциетите данашње читаоца српске прозе? Да ли је у питању један тип читавца, или је посредни више различитих типова?

То питање је старо колико и само писање. И нико до краја није докучио прави одговор. Немогуће је скицирати типичног читаоца српске прозе, пошто је и она разуђена, често жанровска, неретко на граници публицистике и јефтиног ангажмана. Ако га и има, он је редак, као што су ретки и писци. Њему се мало ко обраћа. Сви смо постали таоци великих бројева, маркетиншких манипулација и звучних награда. Како писци, тако и читаоци.

Ако постоји бар приближан одговор на ово питање, он би био крајње старомодан и бранио би се тврдњом да се пише како би се, макар привремено, удовољило сопственој савести.

У којој мери политичка коректност утиче на тематичку и квалитетну савремене српске прозе? Да ли има неки утицај да постоји политички утицај на распоред снага у књижевном пољу?

Политичку коректност не треба бркати са интелектуалним поштењем и искреношћу која је иманентно својство сваке уметности. Политичка коректност је мода, па као и све моде овог света – пролазна је, те отуда и не порађа уметничке творевине способне да преживе време у којем су настале. Њој прибегавају они који су жељни тренутне славе (мада не знам шта она значи у овако малој култури) или се топло препоручују некој фондацији или издавачу.

Нажалост, партократско друштво као што је наше има тенденцију да ствара феуде и грофовије у свакој области, па и у књижевности. Најпре је то успостављено у позоришту и филмској уметности, док су остали још увек аматери у том послу. Срећом, књижевност је најмање важна у очима властодржаца, пошто скоро да и нема утицаја на масе што, опет, значи да се око ње врти минорна количина новца, отуда је мање контаминирана прохтевима дневне политике. Но, да се не лажемо, постоје „наши” и „њихови”, како књижевници, тако и удружења, клубови, издавачи, чланови комисија и жирији.

Чак и онда када је себе оправдала као израз снаге стила, као у случају Флорберове Мадам Бовари, проза је поседовала и снажан критички потенцијал. Да ли савремена српска проза поседује критички потенцијал и прозив чега се она буни, ако је имај потенцијал сачувала?

Врхунска проза у свом бићу подразумева критички потенцијал, јер не подлеже модама и дневним диктатима, не улагује се критици и пуку, не свира им мелодије које су драге њиховим ушима и које их успављују. Али таква књижевност је увек ретка и никад неће постати доминантна. По правилу се прећуткује, како у дневној критици, тако и у академској јавности, која је увек зихерашка, јер чека да се бура слегне и ствари саме од себе искристалишу.

Књижевност се увек буни против стварности у којој настаје, свеједно којим темама и временом се бавила. Права књижевност је увек на страни појединца, а против њега је одувек све уперено – како властита природа, тако и друштвени механизми и процеси

које је наследио и које сам ствара, наводно да би се одбранио од хаоса и неизвесности.

Пошто смо углавном површни и поводљиви, неретко нам се деси да писане творевине препуне просташтва и вулгарности називамо ангажованом литературом, а њихове творце, путем жуте штампе, „ружичастих” и „либералних” телевизија, промовишемо у звезде дана.